

حرکت ۳ میلیون و ۶۰۰ هزار زن سرپرست خانوار بر لبه تیغ آسیب‌ها

بررسی پدیده «افزایش زنان سرپرست خانوار» در گفت‌وگو با کارشناسان ومسئولان

گفت‌وگو
زهرآچذری
دست‌های یک زن را ندارد؛ با رفتن شوهرش

حالا سال‌هاست که هم‌مادر است و هم پدر؛ سال‌هاست که چشم فرزندانش به دست‌های اوست و نان آ‌ور خانه شده‌است. این زن تنها یکی از ۳ میلیون و ۶۰۰ هزار زنی است که حالا سرپرست خانوادها‌ند و روز به روز هم به تعدادشان افزوده می‌شود. بعضی‌ها یشان با مرگ همسر و بعضی با جدایی سرپرست خانوار شده‌اند. برخی‌ها یشان هم‌مسران از کار افتاده، معناد یا زندانی

دارند و در نهایت گروهی از این‌زنان هم هرگز از دواج نکرده‌اند اما خودشان باید نان خود و خانواده را بدهند؛ مطابق آمارهایی که سال گذشته وزارت کار منتشر کرد، طی یک دهه منتهی به سال ۱۳۹۵، میزان زنان سرپرست خانوار ۸۶درصد رشد کرده است. در سال ۱۳۹۵، ۱۲۷/۰ درصد از خانوارهای ایرانی را زنان سرپرستی می‌کردند و میزان زنان سرپرست خانوار طی یک دهه منتهی به سال ۱۳۹۵ رشد ۸۶/۶درصدی را پشت سر گذاشته است.

در سال ۱۳۹۵، در بین بیش از ۲۱ میلیون خانوار تعداد زنان سرپرست خانوار ۳ میلیون بوده‌است. تعداد خانوارهای دارای سرپرست مرد در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، به میزان ۳۴/۱درصد رشد کرده این در حالی است که تعداد

زنان سرپرست خانوار آمارشان به ۳ میلیون و ۶۰۰هزار نفر رسیده است. زنانی که در کنار ایفای نقش‌های زنانه خود همچون مادری نقش جدی دیگری را هم به عهده گرفته‌اند؛ «نان آوری». نان آوری و پذیرش مسئولیت اداره و چرخاندن چرخ‌های یک خانواده اما کار ساده‌ای نیست و گاهی وقت‌ها شانه‌های ظریف این زنان تاب نگین مسئولیت فشار و سختی را نندارد و در تندباد ناملایمات زندگی، نگاه منفی جامعه و آسیب‌هایی که در مسیرشان وجود دارد گاهی ممکن است بشکنند و طاقتشان ترک بردارد. اینجاست که نقش نهاد‌های حمایتی همچون کمیته امداد امام خمینی (ره) در حمایت از این مادران نان آور اهمیتی دوچندان می‌یابد. به سراغ قلمبه رهبر معاون حمایت و سلامت خانواده کمیته امداد رفته‌ایم؛ در یاره علل و عوامل رشد تصاعدی زنان سرپرست خانوار واقدامات حمایتی کمیته امداد از این زنان و خانواده‌هایشان با این کارشناس حوزه زنان و نماینده ادوار مجلس به گفت‌وگو نشستیم.

خانم رهبر! مطابق آخرین آمار تعداد زنان سرپرست خانوار در کشور به ۳ میلیون ۶۰۰هزار نفر رسیده است. به نظر شما دلیل رشد تصاعدی زنان سرپرست خانوار چیست و این مسئله چه آسیب‌هایی را در سطح جامعه و خانواده موجب خواهد شد؟

در سال‌های اخیر پدیده افزایش تصاعدی زنان سرپرست خانوار یکی از موضوعات مهم در حوزه مسائل اجتماعی کشور بوده است. بخش عمده این زنان به دلیل فوت سرپرست و بقیه نیز به خاطر مواردی از قبیل طلاق، متارکه، سرپرست زندانی و… سرپرستی خانوار را بر عهده دارند. از سوی دیگر زنان بسیاری هستند که به دلیل بیماری یا از کار افتادگی همسر بار سنگین مسئولیت خانواده بر دوش آنهاست که آمار این گروه جدا از رقم فوقی است.

اما در خصوص علل افزایش آمار زنان سرپرست خانوار می‌توان افزایش نرخ طلاق در جامعه را به عنوان یکی از علل اصلی رشد تصاعدی این آمار بیان کرد که در این بین عواملی مانند اعتیاد، مشکلات خانوادگی و رفتاری و نیز عوامل اقتصادی نقش دارند، لذا چنانچه بتوانیم از دواج مجدد این گروه ار حمایت و تقویت کنیم قطعاً آمار مذکور کاهش خواهد یافت و باید در این زمینه هم فرهنگ‌سازی و هم کار حمایتی کرد.

موضوع دیگر به تدرج قطعی برمی‌گردد که برخی از دختران به دلایل مختلف از ازدواج جا مانده و به سن تجرد قطعی رسیده‌اند و به نوعی زن سرپرست خانوار محسوب می‌شوند.

زنان سرپرست خانوار در جامعه ما با چه مشکلاتی دست به‌گرمی‌بند و جامعه و نهاد‌های حمایتی با ید چگونه با پدیده رشد جمعیت زنان سرپرست خانوار مواجهه

افزایش تصاعدی آمار زنان سرپرست خانوار طی سال‌های اخیر بیانگر کارکردهای نادرست در بخش‌هایی از جامعه است که خود را به این شکل و شمایل و در این ساختار نشان داده است. در این میان اما اگر ۳ میلیون و ۶۰۰ هزار زن سرپرست خانوار به حال خود رها شوند آسیب‌های متعددی گریبانگیر این جمعیت افراد تحت پوشش آنها خواهد شد. این مسئله قضای کلی جامعه را نیز به سمت و سوی آسیب‌های بیشتر پیش خواهد برد. اما در قوانین برای حمایت و مواجهه با این پدیده چه تدابیری اندیشیده است؟ آیا این آمار فرآینده بهارستانی‌ها را هم به فکر و تدبیر واداشته است؟ برای پاسخ به این سوالات سراغ محمداسماعیل سعیدی نماینده ادوار مجلس و عضو کمیسیون فرهنگی رفته‌ایم.

آقای سعیدی به نظر شما رشد چندبرابری آمار زنان سرپرست خانوار در جامعه به چه دلیلی رخ داده؟ آیا رسیدن این آمار به ۳ میلیون و ۶۰۰هزار نفر طبیعی است یا نشان‌دهنده وجود برخی چالش‌های اجتماعی است که این‌گونه خود را بروز می‌دهد؟

آمار زنان سرپرست خانوار در جامعه با افزایش جدی مواجه بوده است. عوامل مختلفی در افزایش این آمار مؤثر بوده اما نکته حائز اهمیت در این مسئله آن است که افزایش آمار زنان سرپرست خانوار می‌تواند به افزایش آسیب‌های اجتماعی منجر شود و در این زمینه باید هم دولت و هم مجلس فکری اساسی بکنند. این مسئله نگرانی‌هایی را در صاحب‌نظران ایجاد کرده که نگرانی‌هایی بجا و درست است.

زنان سرپرست خانوار با چه مشکلاتی دست و پنجه نرم می‌کنند؟

درصد بالایی از زنان سرپرست خانوار در سنین جوانی هستند و این مسئله آنها را در معرض آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی بیشتری قرار

زنان سر پرست خانوار در حوزه مسائل اجتماعی کشور بوده است. بخش عمده این زنان به دلیل فوت سرپرست و بقیه نیز به خاطر مواردی از قبیل طلاق، متارکه، سرپرست زندانی و… سرپرستی خانوار را بر عهده دارند. از سوی دیگر زنان بسیاری هستند که به دلیل بیماری یا از کار افتادگی همسر بار سنگین مسئولیت خانواده بر دوش آنهاست که آمار این گروه جدا از رقم فوقی است.

اما در خصوص علل افزایش آمار زنان سرپرست خانوار می‌توان افزایش نرخ طلاق در جامعه را به عنوان یکی از علل اصلی رشد تصاعدی این آمار بیان کرد که در این بین عواملی مانند اعتیاد، مشکلات خانوادگی و رفتاری و نیز عوامل اقتصادی نقش دارند، لذا چنانچه بتوانیم از دواج مجدد این گروه ار حمایت و تقویت کنیم قطعاً آمار مذکور کاهش خواهد یافت و باید در این زمینه هم فرهنگ‌سازی و هم کار حمایتی کرد.

موضوع دیگر به تدرج قطعی برمی‌گردد که برخی از دختران به دلایل مختلف از ازدواج جا مانده و به سن تجرد قطعی رسیده‌اند و به نوعی زن سرپرست خانوار محسوب می‌شوند.

زنان سرپرست خانوار در جامعه ما با چه مشکلاتی دست به‌گرمی‌بند و جامعه و نهاد‌های حمایتی با ید چگونه با پدیده رشد جمعیت زنان سرپرست خانوار مواجهه

شوند؟

در حال حاضر متأسفانه به دلایل فرهنگی نگاه به قشر زنان سر پرست خانوار در سطح جامعه نگاه خوشایندی نیست و لازم است این نگاه منفی اصلاح شود. از نسوی دیگر پدیده افزایش زنان سرپرست خانوار اگر به خوبی مدیریت نشود می‌تواند به افزایش آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه منجر شود. به همین خاطر هم نهادهای متعددی در حوزه مسائل مبتلابه زنان سرپرست خانوار وظیفه دارند و کمیته امداد یکی از این نهادهاست.

در حال حاضر شما چه تعداد زن سرپرست خانوار را تحت پوشش دارید؟

حدود یک میلیون زن سرپرست خانوار تحت حمایت این نهاد قرار دارند که بیش از ۴۸ درصد آنها سالمند و مشکلات مختلفی مواجه هستند؛ از فقر

برای شان شدنی نیست و لذا صرفاً تلاش می‌شود از خدمات حمایتی بهره‌مند شوند. باید توجه داشت زنان سرپرست خانوار تحت حمایت این نهاد با مشکلات مختلفی مواجه هستند؛ از فقر و مشکلات مالی گرفته تا تعدد نقش‌ها در خانواده، کم‌بودای یا بی‌بودای، عدم شناخت لازم نسبت به حقوق قانونی و نیز نداشتن مهارت یا تخصص لازم.

از سوی دیگر این نهاد مسئول همه زنان سرپرست خانوار نیست بلکه بر اساس مأموریت‌های محوله تلاش می‌کند در خصوص جامعه هدف خود برنامه‌ریزی و اقدام نماید.

کمیته امداد برای حمایت از زنان سرپرست خانوار و توانمندسازی آنها چه برنامه‌هایی دارد؟

توانمندسازی یکی از راهبردهای اساسی امداد برای رفع فقر و خروج آنان از این معطل است که در این راستا تلاش می‌شود به نحوی اقدام گردد که علاوه بر ایجاد درآمد پایدار، اختلالی را در نقش مادری و سرپرستی خانواده ایجاد نکند و مانع شکل‌گیری آسیب‌های جدید

در حال حاضر متأسفانه به دلایل فرهنگی نگاه به قشر زنان سر پرست خانوار در سطح جامعه نگاه خوشایندی نیست و لازم است این نگاه منفی اصلاح شود. از سوی دیگر پدیده افزایش زنان سرپرست خانوار اگر به خوبی مدیریت نشود می‌تواند

به افزایش آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه منجر شود. به همین خاطر هم نهادهای متعددی در حوزه مسائل مبتلابه زنان سرپرست خانوار وظیفه دارند

روزنامه جوان | شماره ۵۶۶۷

خانوارهای سرپرست زن، دارای رشد ۸۶/۶درصدی بوده است. نسبت زنان سرپرست خانوار نسبت به کل خانوارها در سال ۸۵ رقم ۹/۵درصد بوده که این رقم تا سال ۱۳۹۵ به میزان ۱۲/۷ درصد رسیده است. حالا طبق آخرین آمار تعداد زنان سرپرست خانوار به ۳ میلیون و ۶۰۰هزار نفر رسیده است تا روند افزایشی زنان سرپرست خانوار طی سال‌های اخیر همچنان حفظ شود.

بر این اساس طی دوره‌ای ۱۰ساله تعداد زنان خودسرپرست یا تک‌نفره نیز حدود ۲۳ برابر شده است. در بین کل خانوارهای خودسرپرست یا زنان و مردانی که به تنهایی زندگی می‌کنند، هم آمار زنان بیشتر است و در سال ۱۳۹۵، ۶۶/۴درصد را زنان خودسرپرست تشکیل می‌دادند که احتمالاً حالا این آمار نیز با روند افزایشی تغییر کرده است. زنان سرپرست خانوار اغلب آسیب دیده‌اند و از سوی دیگر در معرض آسیب قرار دارند. این زنان از دایره فرزندآوری خارج می‌شوند و باید بار سنگین زندگی را به تنهایی بر دوش گیرند و همه اینها ایجاب می‌کند تا مورد حمایت قرار گیرند. بررسی پدیده افزایش زنان سرپرست خانوار از منظر جامعه‌شناسی، روانشناسی و رفتن به سراغ نهاد‌های متولی امر حمایت از این زنان همچون کمیته امداد و مجلس به عنوان قانونگذار و تسهیل‌گر این حمایت‌ها موضوعاتی است که در این پرونده به آن پرداخته شده است.

معاون حمایت و سلامت خانواده کمیته امداد در گفت‌گو با «جوان»:

۶۰درصد کل تسهیلات اشتغال کمیته امداد به زنان سرپرست خانوار پرداخت شده است

از یک میلیون زن سرپرست خانوار تحت حمایت کمیته امداد ۴۸ درصد سالمند هستند

در خانواد

به طور صدقانه چه اقداماتی در خصوص توانمندسازی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد داشته‌اید؟

در خصوص خدمات توانمندسازی برای این گروه می‌توان این اقدامات را نام برد: پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه اشتغال، مشاوره شغلی، برنامه‌ریزی برای فروش محصولات، بیمه طرح‌های خودکفایی، بیمه مشمولین طرح‌های اشتغال، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، و پرداخت تسهیلات خرد برای مشاغل خانگی و…

آیا می‌توانید آماری از این حمایت‌ها ارائه دهید؟

در سال گذشته حدود ۶۰درصد کل تسهیلات اشتغال پرداختی توسط این نهاد، به زنان سرپرست خانوار پرداخت شده است. از سوی دیگر تلاش شده این گروه برای دریافت هر گونه تسهیلات قرض‌الحسنه هم در اولویت قرار گیرد و هم اینکه سهولت در ضمانت برای آنها لحاظ گردد.

آیا حمایت‌های شما از زنان سرپرست خانوار شامل حمایت از خانواده‌های آنها نیز می‌شود؟

بله؛ چنانچه فرزندان این افراد نیز واجد شرایط باشند خدمات اشتغال نیز متناسب با توانمندی‌های ایشان قابل ارائه است.

دکتر بهجت یزدخواستی*

احترام مضاعف به زن سرپرست خانوار در جامعه سالم

افزایش تعداد زنان سرپرست خانوار در کشورمان به‌طور یقین یکی از مصادیق آسیب‌های اجتماعی به‌شمار می‌رود. زنان سرپرست خانوار ممکن است به دلایل مختلفی ناگزیر باشند بار اقتصادی و مالی خانواده را هم در کنار نقش‌های زنانه به دوش بکشند. برخی از این زنان بدسرپرست هستند و به دلیل اعتیاد یا ترک همسر نان آ‌ور خانه شده‌اند

اما برخی دیگر همسرانی دارند که به دلیل بیکاری و شرایط اقتصادی خانه‌نشین شده‌اند و آنها ناگزیر شده‌اند تا بار مسئولیت خانواده را به دوش گیرند بنابراین دلایل مختلفی موجب شده تا زنان سرپرست خانواده شوند. چالش‌هایی که در مسیر این بانوان وجود دارد سنگینی کاملی به شرایط جامعه دارد. در یک جامعه سالم و جامعه‌ای که در مسیر «اهدنا الصراط المستقیم» حرکت می‌کند یک زن سرپرست خانوار نه فقط از سوی مردم درک می‌شود بلکه دو چندان مورد احترام قرار می‌گیرد چراکه این زنان پویا هستند و علاوه بر ایفای نقش‌های زنانه خود نقش‌های مردانه را هم پذیرفته‌اند و در وجهه فعالیت می‌کنند. اما اگر جامعه‌ای سالم نباشد این زنان با چالش‌های جدی مواجه‌اند و متأسفانه در جامعه امروز ما به دلیل بروز برخی انحرافات اجتماعی این زنان با مشکلات مضاعفی مواجه‌اند.

این زنان به هر دلیلی که سرپرست خانواده شده‌اند باید مورد توجه دولت و انجمن‌های خیریه قرار گیرند در غیر این صورت آسیب‌های متعددی گریبانگیر این زنان و خانواده‌های آنان و به تبع آن جامعه خواهد شد چراکه تنگناهای اقتصادی می‌تواند این بانوان را پله پله در مسیر آسیب‌های گوناگون قرار دهد. جامعه‌شناسان را بدی مسئله را پیگیری می‌کنند و این افزایش زنان سرپرست خانوار یک مسئله حاد اجتماعی است که باید کنترل شود. در کشورهای اروپایی دولت‌ها موظفند برای افرادی که به دنبال اشتغال هستند شغل پیدا کنند و اگر دولت نتواند شغل مناسب این افراد را برایشان پیدا کند برای آنها به اندازه رفیع‌ن‌های اساسی‌شان مقرری تعیین می‌کند تا آنها به انحراف کشیده نشوند. اما رها کردن زنان سرپرست خانوار به عنوان زنان آسیب‌دیده یا در معرض آسیبی که حمایت خانواده و همسر را ندارند موجب می‌شود تا این خانم‌ها در معرض انواع و اقسام آسیب‌ها قرار گیرند.

برای پیگیری از افزایش زنان سرپرست خانوار باید مسائل منتهی به طلاق همچون اعتیاد و مسائل اقتصادی پیگیری شود تا جلوی افزایش بیشتر این آمار گرفته شود. در اصفهان ما ۶۰۰خبریه داریم که بیش از ۲۰۰خبریه به شدت فعال هستند و همین فعالیت‌های حمایتی هم موجب شده تا در این شهر زن کارتن خواب نداشته باشیم. در این خبریه‌ها تلاش می‌شود تا زنان سرپرست خانوار توانمند کنند تا لاقبل چالشی جدی در مسیر تأمین معاش این زنان وجود نداشته باشد و حتی می‌توان برای کاهش آسیب‌هایی که در مسیر این زنان وجود دارد مشاغل خانگی را رونق بیشتری داد تا این زنان که اغلب نقش مادری را هم در کنار دیگر نقش‌هایشان ایفا می‌کنند بتوانند در محیط خانه و خانواده و در کنار فرزندانشان فعالیت‌های اقتصادی خود را هم سامان دهند.

*جامعه‌شناس

دکتر فرهاد غلامی*

مشاوره پیش از ازدواج باید اجباری شود

طلاق اصلی‌ترین دلیلی است که موجب شده تا آمار زنان سرپرست خانوار در سال‌های اخیر به‌طور فزاینده‌ای در منحنی افزایشی حرکت کند. طبق آخرین آمار از هر ۱۰ ازدواج ۱ ازدواج منتهی به جدایی می‌شود و در این میان بدبهی است که آمار زنان سرپرست خانوار رشد داشته باشد. این همه زن مطلقه در جامعه حضور دارند که تکیه‌گاهی هم ندارند بنابراین این زنان ناگزیرند برای گذران زندگی به توانایی‌های خودشان تکیه کنند و زن سرپرست خانوار شوند. این زنان اگر توانمندی لازم برای حضور در بازار کار را نداشته باشند در آغاز مسیر انواع و اقسام آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی قرار می‌گیرند چون حامی و امنیت ندارند. اگر پشتوانه زنی که مجبور به جدایی می‌شود را مهریه بدانیم که با شرایط کنونی مهریه به سادگی به دست زن نمی‌رسد تا بتوانند از این پشتوانه بهره‌برداري کنند. در شرایط اقتصادی کنونی خانواده‌ها هم توان حمایت از این زنان را ندارند پس آنها نیز بزرگ‌تر وار د جامعه شوند. اما در جامعه هم شرایط چندان مساعدی در انتظار آنها نیست و با نگاه عمومی منفی و در برخی موارد منفعت‌جویانه‌ای مواجه‌اند. بحث کار کردن و مهارت داشتن زنان در جامعه امری منفی تلقی نمی‌شود امانمی‌توان این مسئله را التکاز کرد که امر تربیت فرزندان موضوعی است که بخش عمده آن با مادر است و اولویت با تربیت فرزند است. پس مادرانی که نقش تربیتی را بر عهده دار ند اغلب ترجیح می‌دهند مسئولیت سرپرستی را به همسر شان واگذار کنند اما در فقدان همسر به دلیل طلاق، از کار افتادگی یا فوت زنان جز قبول سرپرست در کنار ایفای نقش تربیتی چاره‌ای ندارند و نخستین آسیب این ماجرا ضعف تربیتی فرزندان خانواده خواهد بود. از سوی دیگر خود این زنان هم با یک برچسب خاص وارد جامعه‌ای می‌شوند که آسیب‌های مختلفی در انتظارشان است و چنین زنی با این فشار روانی ناشی از آسیب‌های پیرامونی‌اش حلالی خواهد در خانه نقش تربیتی را ایفا کند و بدبهی است که در ایفای چنین نقشی چالش‌هایی خواهد داشت.

در جامعه امروز شاید خیلی از خانم‌ها شاغل باشند اما شاغل بودن یک زن در کنار همسرش با شراکت و احساس امنیت همراه است اما یک زن سرپرست خانوار باید به تنهایی تمام بارهای زندگی را به دوش بکشد و نگاه‌های خاصی که در جامعه ما وجود دارد فشار روانی مضاعفی را به این زنان وارد می‌کند. برای پیشگیری از رشد قابل تأمل و نگران‌کننده آمار زنان سرپرست خانوار باید در حوزه آموزش مهارت‌های زندگی و مشاوره‌های پیش از ازدواج به شکلی جدی برنامه‌ریزی صورت گیرد و به جای مشاوره پیش از طلاق که اغلب حکم خودشوداری بعد از مرگ سهراب را دارد نهادهای تصمیم‌گیر باید بحث مشاوره‌های پیش از ازدواج را قانونمند و اجباری کنند. بدبهی است اگر در ازدواج انتخاب درستی صورت گیرد و طلاق و تبعات آن همچون شکل‌گیری پدیده زنان سرپرست خانوار به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش می‌یابد. از سوی دیگر زنان سرپرست خانوار بخشی از جامعه امروز ما هستند و باید نهادهای حمایتی همچون بهزیستی و کمیته امداد این افراد را تحت پوشش قرار دهند و از بدغدغه‌های اقتصادی و اجتماعی آنها بکاهدند تا در آنها احساس امنیت ایجاد کنند. زنان سرپرست خانوار نسبت به این بدگاه میبیم که در باد احساس ناامنی می‌کنند و به دلیل فقدان حمایت‌های اجتماعی نظیر بیمه در معرض آسیب‌های اجتماعی گسترده‌ای قرار دارند اما حمایت از آنها می‌تواند جامعه را در برابر آسیب‌های اجتماعی ناشی از این پدیده بیمه کند.

*روانشناس و مشاور خانواده